

дошкільного віку розвинені ще недостатньо, вихователю доцільно приділяти значну увагу роз'ясненню основних аспектів виконання доручення: способів розміщення обладнання, розподілу завдань між учасниками групи. Поступово дошкільники при виконанні спільних трудових доручень починають виявляти необхідні навички самостійності та самоорганізації, і тому вихователь поступово підвищує вимоги до дітей та особливостей виконання ними доручень, переходить від роз'яснення до контролю та нагадування.

Таким чином, можна резюмувати, що педагогічними умовами виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в процесі виконання трудових доручень є заохочення з боку дорослих, ускладнення змісту доручень, індивідуальний підхід до дитини в процесі трудової діяльності. Особлива увага у вихованні самостійності приділяється схваленню праці малюка з боку дорослого. Для дитини дошкільного віку дуже важливо дізнатися думку дорослої, досвідченої і авторитетної для неї людини про те, наскільки успішно вона виконала доручення, яких результатів домоглася, наскільки вони важливі й для кого. При цьому необхідно постійно схвалювати дії дитини при успішному виконанні трудових доручень, формувати бажання до самостійного виконання завдання.

Список використаних джерел:

1. Беленька Г.В. Трудове виховання дітей дошкільного віку: реалії XXI сторіччя / Г.В.Беленька // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2009. – Ч. 2. – С. 26-37.
2. Борисова З.Н. Виховання в праці / З.Н. Борисова, Т.В. Введенська – К.: Рад. школа, 1977. – 140 с.
3. Буре Р.С. Воспитатель и дети: учебное пособие для воспитателей дошкольных учреждений, студентов педагогических колледжей и вузов, родителей и дошкольников / Р.С. Буре, Л.Ф. Островская – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство «Ювета», 2001. – 176 с.
4. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джуринский. – М.: Педагогика, 1989. – 416 с.
5. Крулехт М. В. Дошкольник и рукотворный мир / М.В. Крулехт. – СПб.: Детство- Пресс, 2005. – 160 с.
6. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: Практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. – Вінниця : ЦОП "Документ Принт", 2017. – 196 с
7. Песталоцци Й. Лінгард і Гертруда / Коваленко Є.І., Белкіна Н.І. // Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник / Заг.ред.Є.І.Коваленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С. 122-125.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. / С.Л. Рубинштейн. – Спб., 2004. – 713 с.
9. Русова С.Ф. Дошкільне виховання // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навчальний посіб. / За заг. ред. З.Н.Борисової. – К.: Вища школа, 2004. – С.262-276
10. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.:О.О.Любар; За ред. В.Г.Кременя.– К.:Знання. 2005. – С.211-221
11. Эльконин Д. Б. Детская психология : [учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по направлению и спец. психологии] / Д. Б. Эльконин. - [5-е изд., стереотип.]. – М. : Academia, 2008. – 383 с.

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСОБИСТІСНОМУ СТАНОВЛЕННІ ДОШКІЛЬНИКА

Ірина Кривенко, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О.П. Демченко, кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE VALUE OF SOCIAL INTELLIGENCE IN THE PERSONAL FORMATION OF PRESCHOOLER

I. Kryvenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті показано, що в останні десятиліття в психолого-педагогічному дискурсі спостерігається активізація досліджень соціального інтелекту. Особливої уваги потребує розробка педагогічного аспекту проблеми, спрямованого на визначення оптимальних шляхів і методів розвитку соціального інтелекту в дітей різних вікових груп. З'ясовано, що розвинений соціальний інтелект є одним з важливих факторів, необхідних для збереження психологічного благополуччя особистості, її успішної самореалізації,

ефективної взаємодії з однолітками та дорослими.

Ключові слова: обдарованість, обдарована особистість, соціальний інтелект, самореалізація.

Abstract. *The paper shows that it has been an intensification of studies of social intelligence at the psycho-pedagogical discourse in the last decades. It was noted that special attention is required to develop the social and pedagogical aspects of the problem, aimed at identifying the best ways and methods of social intelligence of the children of different age groups and categories, including the gifted ones. It is proved that the development of social intelligence is one of the important factors necessary to maintain psychological well-being gifted personality, its successful realization, effective interaction with peers and adults.*

Key words: *giftedness, gifted person, social intelligence, self-realization.*

У сучасних умовах упровадження педагогіки партнерства та середовищного підходу акцент робиться на створенні індивідуальної траєкторії особистісного зростання кожної дитини, починаючи з перших днів відвідування нею закладу освіти. Відповідно до цього, важливим напрямом педагогічної роботи є виявлення здібностей та інтересів дітей, а також створення умов для їх творчої самореалізації.

З іншого боку, варто враховувати, що важливою умовою досягнення особистісного успіху є не лише розвиток загальних чи спеціальних здібностей, а й сформованість некогнітивної сфери дитини. Результати останніх досліджень засвідчують, що людині для максимальної самореалізації в житті та успішної професійної діяльності недостатньо мати лише потужний інтелектуальний потенціал, бути широко обізнаною в обраній сфері чи зробити наукове відкриття. Вагому роль також відіграють якості іншого порядку: здатність до соціальної адаптації, вміння спілкуватися, переконувати інших у правильності своїх ідей, організовувати інших, займати лідерські позиції тощо. Для продуктивного розгортання творчого потенціалу необхідно створювати умови для розвитку у взаємозв'язку когнітивної та соціальної сфер дитини.

Проте нерідко діти, і навіть дорослі, які порівняно зі своїми ровесниками досягають значних успіхів в одному або декількох видах діяльності, мають низький соціальний статус у колективі, недостатню референтність і труднощі в спілкуванні. До того ж, у деяких з них проявляється занижена самооцінка, схильність до девіацій і навіть суїцидальної поведінки, що не дозволяє їм відчувати себе успішними, задоволеними й самореалізованими.

У зв'язку з цим, актуальності набуває організація психоло-педагогічного супроводу всіх дітей, починаючи з дошкільного віку, а особливо здібних і обдарованих, допомога їм у процесі розв'язання проблем, пов'язаних з соціалізацією, соціальною адаптацією та спілкуванням з однолітками і педагогами. Часто оригінальні й нестандартні особистості потребують підтримки, щоб успішно ввійти в складну систему соціальних відносин, пристосуватися до реальних умов закладу дошкільної освіти, а потім школи, почуватися психологічно комфортно й максимально розкрити творчий потенціал.

З огляду на це, педагогам варто організовувати спеціальну роботу, добирати ефективні методи й прийоми з розвитку соціального інтелекту в дітей різних категорій, в тому числі здібних і обдарованих. Таке особистісне утворення в сучасних дослідженнях вважається важливим психологічним механізмом, який забезпечує ефективність спілкування особистості, детермінує пізнання та розуміння нею своїх дій і вчинків інших людей.

Дослідження соціального інтелекту актуалізувалося лише в останні десятиріччя (М.Амінов, С.Белова, О.Бодальов, Ю.Ємельянова, Н.Калініна, В.Куніцина, О.Михайлова, О.Савенков, Н.Смірнова, Д.Ушаков, О.Чеснокова, А.Южанінова та ін.). У сучасному українському науковому полі започатковано розвідки (К.Вепро, Е.Івашкевич, А.Єфімова, Л.Ляховець, Л.Миронюк, Н.Руда, С.Харченко, Г.Хафізова та ін.), присвячені феномену соціального інтелекту. Проте такий психологічний феномен залишається предметом гострих дискусій, окремі вчені ставлять під сумнів постановку питання щодо виділення його як

окремого виду інтелекту. В тезаурусі психології використовуються й інші наукові конструкти, близькі за поясненням до соціального інтелекту: соціальне мислення (М.Некрасов), синтезований інтелект (П.Болтс), соціальна компетентність (Н. Ануфрієва, Л. Петровська), соціальна обдарованість (Д.Ушаков) тощо.

Незважаючи на значну кількість досліджень соціального інтелекту, залишається низка недостатньо розроблених проблем, зокрема, з'ясування його значення в розвитку дитини з проявами обдарованості, починаючи з дошкільного віку. Вважаємо, що частково вивченими залишаються особливості розвитку соціального інтелекту дітей дошкільного віку. Зустрічаємо наукові розвідки (Н.Гавриш, І.Ісаєва, Я.Коломінський, І.Лапшина, М.Лісіна, Є.Панько, О.Смірнова, І.Рогальська та ін.), в яких наголошується на важливості необхідності розвитку соціальної сфери дітей дошкільного віку. Так, на думку І.Лапшиної [6], необхідно здійснювати соціальний розвиток дошкільника в контексті її підготовки до шкільного навчання. Дослідниця переконана, що підготовка майбутнього першокласника передбачає і формування в нього готовності прийняти нову соціальну позицію - статус школяра, який має своє коло прав та обов'язків, займає інше, порівняно з дошкільням, особливе місце в суспільстві. Ця особистісна готовність виявляється у ставленні дитини до школи, навчально-пізнавальної діяльності, вчителя, самого себе.

На основі узагальнення психолого-педагогічних досліджень І.Ісаєва визначає соціальний інтелект дошкільника як здатність дитини виділяти суттєві характеристики комунікативної ситуації та намічати можливі шляхи усвідомленого опосередкованого впливу на комунікативні наміри партнерів по взаємодії (грі, спілкуванню, спільній діяльності) з метою досягнення своїх або загальних предметних або комунікативних цілей. При цьому, за твердженням ученої, орієнтування базується не тільки на умовиводах про важливі для досягнення мети характеристики ситуації спілкування, а й на емоційному сприйнятті ситуації. Складовими соціального інтелекту (як форми інтелекту), на відміну від близьких понять (соціальне пізнання, соціальне мислення, комунікативна компетентність, соціальна обдарованість) є розумові здібності (зокрема, система мислительних операцій, що дозволяє виділяти в ситуації спілкування істотні властивості) в єдності з емоційно-афектним компонентом [3, с.161].

У низці досліджень (Р.Селмана, Р.Стренберга та ін.) піднімається проблема взаємозалежності соціального та академічного інтелектів. Зокрема, співвідношення таких двох видів визначив Р.Стренберг [9], наголошуючи на включеності соціального інтелекту в практичний, рівень якого впливає на здатність людини досягати життєвого успіху в конкретних соціокультурних умовах.

На думку вчених, недостатньо сформований соціальний інтелект нерідко спостерігається в обдарованих дітей, оскільки в контексті освітньої роботи акцент робиться на розвитку їхніх загальних чи спеціальних здібностей. Педагоги надають меншого значення формуванню самооцінки та соціально значимих якостей талановитої особистості. В такому контексті інтерес ставлять результати дослідження Д.Ушакова, який проаналізував біографії відомих вундеркіндів та діагностував обдарованих учнів і зробив висновок, що найбільше проблем у соціальній адаптації та спілкуванні виникає в дітей, які ґрунтовно займаються абстрактною науковою проблемою. Вчений стверджує, що сам по собі високий інтелект є скоріше позитивним фактором соціальної адаптації. Проте, якщо інтелектуально обдарована дитина витрачає свій час і сили на оволодіння абстрактноюгалуззю, наприклад, математикою або шахами, то вона ризикує випасти із соціальних контактів. Як правило, обдаровані особистості є адаптивними, а неадаптивні так звані «ботаніки», тобто ті, хто вкладає свої зусилля у віддалену від життя діяльність [10, с. 24].

Психолого-педагогічна робота в закладі дошкільної освіти з дітьми зі створення умов для їхнього ефективного особистісного зростання й самореалізації передбачає добір ефективних форм і методів роботи з формування у взаємозв'язку загального і соціального інтелекту. Діяльність вихователів з паритетного розвитку в структурі особистості когнітивної й соціальної складової має вибудовуватися, виходячи з результатів

психологічної діагностики. Проте вивчення соціального інтелекту в дітей різних вікових груп ускладнюється декількома чинниками: складністю самого феномену; при достатній розробленості методик вимірювання інших видів інтелекту спостерігається відсутність надійного інструментарію для діагностики соціального інтелекту тощо.

Серед відомих на сьогодні діагностичних процедур у роботі з дітьми дошкільного віку варто використовувати методики, які дозволяють вивчати різні компоненти соціального інтелекту:

- самооцінку та моральну поведінку дітей при порушенні або дотриманні ними моральної норми (С.Якобсон, Г. Морєва);
- гуманістичну або егоцентричну емпатію (проективна методика «Незакінчені розповіді» Т. Гаврилової);
- уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в запропонованій ситуації, здатність виділяти взаємозалежності в соціальній ситуації, визначати неочевидні (передбачувані) мотиви поведінки учасників, їхній емоційний стан, прогнозувати подальший розвиток ситуації («Сюжетна картинка», С.Забрамна);
- уміння розуміти зв'язок подій і будувати послідовні умовиводи, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здібності дитини виділяти головних героїв, встановлювати взаємини між ними, розуміти оточуючу героїв обстановку і на цій підставі робити логічні висновки («Послідовні картинки», Ю.Афонькіна і Г.Урунтаєва);
- суб'єктивного переживання старшими дошкільниками своїх відносин з дорослим, рівня усвідомленості дітьми спілкування дітей з незнайомим дорослим (методика «Три питання», Д.Ельконін і А. Венгер);
- розуміння емоційного стану інших, рівня емоційно-перцептивних вмінь, здатності дітей «прочитати» емоційний стан іншої людини за зовнішніми мімічними і пантомімічними проявами («Назви настроїв», В. Мінаєва).

Для створення умов з розвитку соціального інтелекту дітей необхідно, щоб студенти в процесі оволодіння в ЗВО майбутньою спеціальністю, засвоїли відповідні знання та виробили професійні навички. На думку І.Лапшиної, метою підготовки студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта до формування соціальної зрілості майбутніх першокласників є забезпечення їхньої готовності до соціально-педагогічної роботи з вихованцями, яка включає: мотивацію до соціально-педагогічної корекції, систему психолого-педагогічних знань про проблему соціалізації дітей різних вікових груп, гнучкі вміння і навички діагностики і корекції соціальної взаємодії дітей дошкільного віку [6, с.109]. У свою чергу, О.Демченко [1] обґрунтовує важливість спеціальної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей, у структурі якої соціальний інтелект є важливим компонентом [2]. Відповідна робота в освітньому процесі ЗВО спрямована на формування в майбутніх фахівців дошкільної освіти готовності до професійної діяльності з розвитку соціальної обдарованості дітей в умовах культурно-освітнього простору закладу освіти в регіональному контексті як інноваційної та творчої [1].

У процесі пошуку ефективних форм роботи з розвитку соціального інтелекту в дітей варто звернути увагу на використання можливостей всіх видів занять у ЗДО [4; 8], оскільки під час їх організації відбувається спілкування дітей між собою. Вагому роль у соціальному розвитку дітей дошкільного віку відіграє гра як провідний вид діяльності. Апелюючи до наукової розвідки О.Колосової [5], в контексті експериментальної роботи вважаємо за необхідне використовувати сюжетно-рольову гру як засіб розвитку компонентів соціального інтелекту дошкільників.

Отже, аналіз психологічних і педагогічних досліджень показав недостатню розробленість проблеми розвитку соціального інтелекту дітей на етапі дошкільного дитинства. Система роботи з розвитку компонентів соціального інтелекту дитини повинна вибудовуватися на діагностичній основі, що передбачає використання низки методик. Для формування такого інтегративного утворення необхідно створити просторово-предметне середовища, сприятливе для розвитку компонентів соціального інтелекту дошкільнят,

емоційно-позитивного налаштування на соціальну взаємодію. Важливим напрямом педагогічної роботи в цій площині є добір ефективних методів, серед яких важливе місце займає сюжетно-рольова гра.

Список використаних джерел:

1. Демченко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи / О.Демченко // Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. – Випуск 6/38 (2018).- С.116-130
2. Демченко О. П. Формування соціальної компетентності дітей з особливими потребами у процесі використання виховних ситуацій/ О. П. Демченко // Науково-педагогічні засади формування соціальних компетенцій учнів з особливими потребами як складової навчально-реабілітаційного процесу : науково-методичний збірник / [редкол. І.Г.Ярмаков та ін.]. – Т.1. – Запоріжжя : Видавництво Хортицького національно-реабілітаційного багатопрофільного центру, 2012. – С.416-423.
3. Исаева И. Ю. Педагогическое сопровождение развития социального интеллекта ребенка в период дошкольного детства : дис... канд. пед. наук ; специальность «Общая педагогика, история педагогики и образования»13.01.01 / И. Ю. Исаева. – Ростов-на-Дону, 2011. – 196 с.
4. Карук І.В. Розвиток пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності / І.В. Карук // Молодий вчений. – 2018. – № 5.2 (57.2), травень. – С. 89-92.
5. Колосова О.В. Формування соціальної компетентності дошкільників засобами сюжетно-рольової гри // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 3-5 квітня 2013.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип.2. – С.162-166.
6. Лапшина И.Н. Подготовка будущих воспитателей дошкольных учебных заведений к формированию социальной зрелости старших дошкольников / И.Н. Лапшина / Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы / Сборник материалов VII Международного научно-практического семинара. / Гл. ред. – А.В.Никишова. – Барановичи: БарГУ, 2016. – С. 108-111.
7. Михайлова (Алешина) Е. С. Тест Дж. Гилфорда и М. Салливена. Диагностика социального интеллекта: методическое руководство / Е.С.Михайлова (Алешина). – СПб.: ГП «ИМАТОН», 2002. – 56 с.
8. Пахальчук Н. Фізичне виховання дітей старшого дошкільного віку та молодших школярів засобами ботмерівської гімнастики / Н. Пахальчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Вип. 3 (58). – С. 90-93.
9. Савенков А.И. Социальный интеллект как проблема психологи одаренности и творчества / А.И. Савенков // Психология. – 2005. – Т. 2. – №4. – С. 94-101.
10. Стернберг Р. Дж. Практический интеллект / Р. Дж. Стернберг. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.
11. Ушаков Д.В. Социальный интеллект как вид интеллекта // Социальный интеллект : теория, измерение, исследования / Д.В.Ушаков ; под ред. Д.В.Ушакова, Д.В. Люсина.– М., 2004. – С. 11-29.

ПРОЦЕСУАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ЕЛЕМЕНТАРНОГО ТУРИЗМУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Валентин Кричковський, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: К.Л.Крутій, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

PROCEDURAL AND TECHNOLOGICAL SUPPORT OF THE ORGANIZATION OF HEALTH-SAVING ACTIVITY BY THE MEANS OF ELEMENTARY TOURISM IN THE ESTABLISHMENT OF PRESCHOOL EDUCATION

Valentin Krychkovsky, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено особливості процесуально-технологічного забезпечення організації елементарного туризму для дітей дошкільного віку. Розкрито роль та методичну цінність елементарного туризму на зміцнення здоров'я дітей. Доведено